

**CULTURA
DE L'AIGUA**

**CULTURA
DE LA PEDRA**

**MEMÒRIA
HISTÒRICA**

**VISITES
GUIADES**

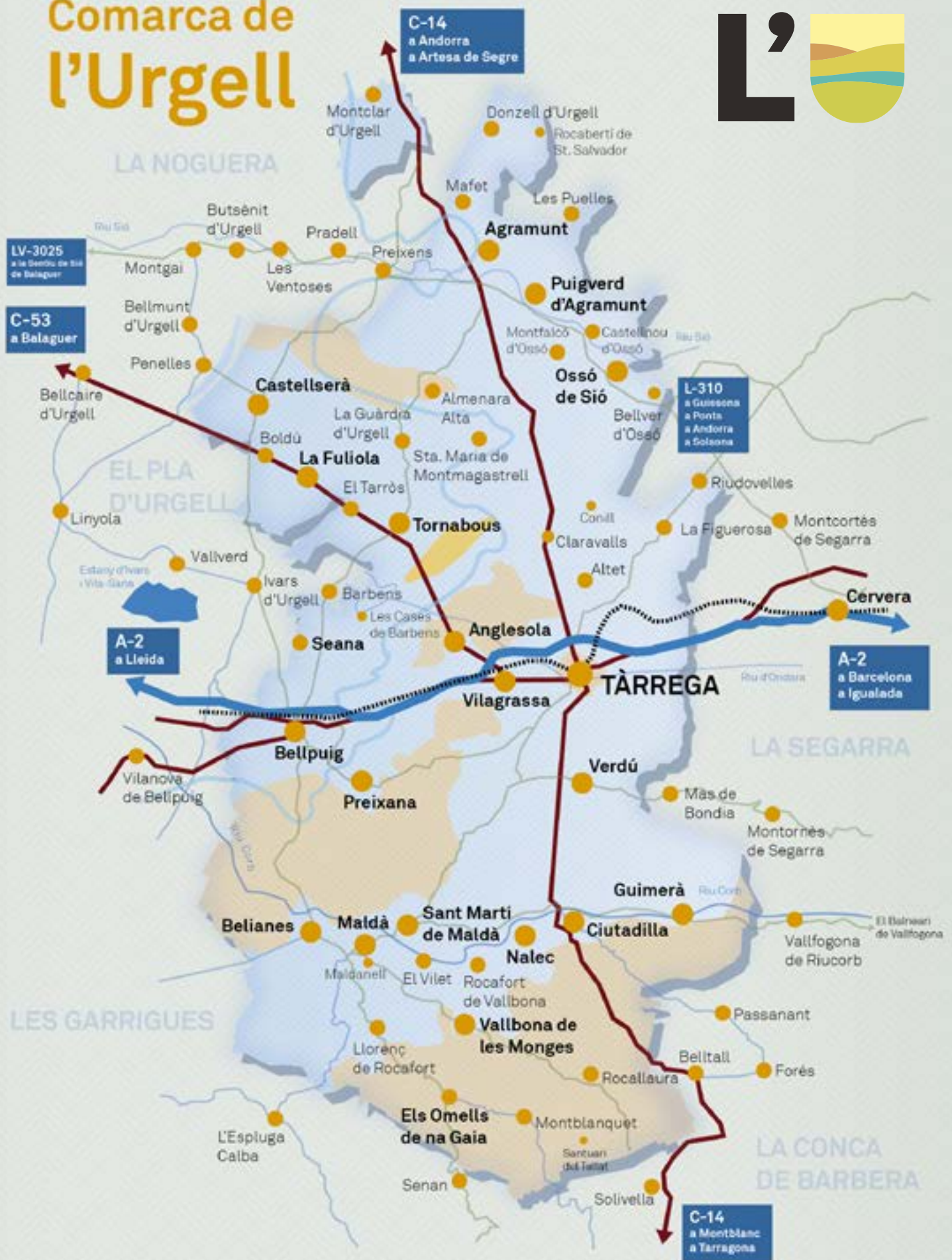

L'

*L'Urgell,
patrimoni que inspira!*

Comarca de l'Urgell

L'URGELL, PATRIMONI QUE INSPIRA !

La comarca de l'Urgell és un territori sorprenentment divers. Al voltant dels seus tres rius, l'Ondara, el Corb i el Sió, descobrireu un munt de paisatges on podreu apreciar tots els matisos cromàtics imaginables. Dels verds secs de la Vall del Corb, als ocres rics de la Vall del Sió. De les serres del nord i el sud, a les planes ufanes de l'Ondara. Aquesta diversitat és la que configura també aquest catàleg.

La pedra seca i la tàpia són un llegat dels nostres avantpassats arrelat al nostre paisatge, la ramaderia, l'agricultura i la construcció autòctona que ens parlen d'una manera de ser i de viure. I també l'aigua que va transformar una comarca inhòspita en una terra fèrtil, gràcies a l'esforç inversor i innovador dels seus pagesos i pageses.

Una terra que ha viscut aquest esforç i molts d'altres també ha de tenir memòria històrica per recordar sempre d'on venim i decidir el camí cap a on volem anar.

Esperem que us sigui una bona eina per descobrir la nostra comarca, gaudir de l'Urgell amb tots els seus tresors i marxar amb ganes de tornar.

Gerard Balcells i Huguet

President del Consell Comarcal de l'Urgell

Gràcia Auró i Trullols

Consellera comarcal de Turisme, Fires i Consum del Consell Comarcal de l'Urgell

La comarca de l'Urgell té un ric patrimoni artístic, històric, arqueològic i cultural; però sobretot, ha tingut, i té, un actiu humà molt important: un gruix de professionals i d'historiadors locals que han realitzat una tasca immensa donant a conèixer els recursos patrimonials i treballant per difondre la nostra història.

Sense coneixement, no hi pot haver discurs patrimonial.

Miquel Torres

President del Grup de Recerques de les Terres de Ponent

ÍNDEX

Cultura de l'aigua	4
Cultura de la pedra	40
Memòria històrica	76
Visites guiades, museus i espais visitables	90

CULTURA DE L'AIGUA

CULTURA DE L'AIGUA

El paisatge que defineix l'Urgell és el resultat de dècades de dedicació de la seva gent a un territori en què l'aigua ha estat un bé escàs primordial que ha calgut gestionar. Amb aquest afany, generacions d'urgellencs han esmerçat esforços a bastir elements constructius que han complert aquesta funció.

A l'Urgell es conserven una gran varietat d'elements hidràulics per a l'aprofitament de l'aigua: pous, peixeres, safarejos, basses, cisternes, séquies, fonts, ponts, mines, adoberies, molins fariners... La utilitat d'aquestes construccions era la captació, la conducció i l'emmagatzematge de l'aigua de la pluja i del riu a pagès. Aquestes infraestructures, però, van anar caient en desús fruit del procés de mecanització de les feines del camp.

Es tracta d'elements patrimonials rurals de primer ordre per la gran riquesa i valor etnogràfic que representen, la major part dels quals fets amb pedra i ubicats prop dels rius, tant en terrenys públics com privats. Les pedres i la seva relació amb l'aigua diuen molt del nostre passat, només cal fer un tomb per descobrir la riquesa que amaga la nostra comarca.

Així doncs, l'aigua ha estat i continua sent un element clau en aquest indret, i és precisament amb el Canal d'Urgell i el Segarra-Garrigues que s'ha assegurat el reg a les plantacions de fruita dolça, vinyes i sembrats. Cal tenir en compte que la construcció del Canal d'Urgell va suposar un canvi econòmic i social de primer ordre.

Hi ha moltes maneres de mirar el passat, perquè hi ha un gran nombre d'herències, així com importants vestigis arquitectònics, molt remarcables i poc coneguts que justifiquen una bona visita a la vora dels tres petits rius que travessen la comarca: el Sió, l'Ondara i el Corb.

L'Urgell, l'aigua que inspira!

ELS MOLINS FARINERS HIDRÀULICS

La força de l'aigua s'ha aprofitat des de temps antics per moure els molins fariners, la majoria dels quals havien d'aprofitar rius i rieres de molt poc cabal. Per evitar els anys de sequeres es van haver de construir basses per emmagatzemar aigua. Aquesta aigua acumulada era una reserva d'energia, i com més capacitat tenia la bassa, més podia treballar el molí. A l'Urgell hi ha un gran nombre de molins que han sobreviscut al pas dels anys. Es tracta d'uns elements patrimonials, en origen

industrials i sota la tutela del senyor feudal; i també relacionats amb l'agricultura tradicional amb la qual conformen un lloc important en el paisatge rural. Els molins són abundants al voltant dels cursos dels rius que travessen la comarca, i aprofiten les seves aigües gràcies a una xarxa de peixeres, séquies i basses que es construeixen prop del riu Corb, el Boixeró i el Maldanell (afluents del Corb), del riu d'Ondara, el Cercavins (afluent del d'Ondara) i del Sió.

Molí de la Sinoga de
Sant Martí de Maldà

Molí de la Fogonussa de
Sant Martí de Maldà

Molí de cal Valls
de Vallbona de les Monges

Pou del Molí de la
Prenyanosa del Talladell

Molí de la Torre de
Sant Martí de Maldà

Molí de la Torre de
Sant Martí de Maldà

Molí de l'Armengol
de Guimerà

Molí de l'Arrufat
de Nalec

Molí de l'Horta
de Maldà

Molí del Carretom o
de Sta. Magdalena de
Verdú

Molí de Poblet
de Verdú

Molí del Calaf d'Anglesola

Molí del Canonge
de Bellpuig-Preixana

Molí del Roquet de
Sant Martí de Maldà

Molí del Roquet de
Sant Martí de Maldà

Molí del Casanova
de Nalec

Molí del Colomines
de Guimerà

Molí del Corretger
de Verdú

Molí del Fontova
de Belianes

Molí del Macià
de Ciutadilla

Molí del Marquès
de Castellnou d'Ossó

Molí del Marraco
de Sant Martí de Maldà

Molí del Molinot
de Vallbona de les Monges

Molí del Panós
del Talladell

Molí del Roquet de
San Martí de Maldà

Molí del Segarrenc
d'Agramunt

Molí del Senyor
de Guimerà

Molí del Siscar
de Puigverd d'Agramunt

Molí del Tona
de Preixana

Molí del Torres o
Molí de la Torre
d'Ossó de Sió

Molí del Valls
de Ciutadilla

Molí del Valls
de Ciutadilla

Molí del
Verni de Tàrraga

Molí dels Esquius de
Baix de Bellpuig

Molí Molinet o
del Fontova de Belianes

Molí Molinet o
del Fontova de Belianes

Molí nou
de Guimerà

Molí nou del
Senyor de Bellpuig

Molí d'Espígol de
Tornabous

Molí nou del Senyor i
antiga séquia
molinal de Bellpuig

Molí vell de la vila
de Bellpuig

Molí vell del Senyor
de Bellpuig

Torre del Molí de la
Pubilla del Vilet

LES PEIXERES

Una peixera és una resclosa en un riu que embassa aigua i permet canalitzar-la cap a una séquia de reg, principalment d'horts, per a l'aprofitament hidràulic, per moure altres molins -l'aigua es passava d'un molí a un altre- i per a ús agrícola. Les peixeres són infraestructures hidràuliques, així com també ho són les séquies -les quals estan subjectes a concessions de cabals- i les basses. A l'Urgell se'n troben al riu Sió, al riu Corb, al riu d'Ondara i als seus afluents. Són un ric patrimoni a preservar.

Peixera a Anglesola

Peixera a Anglesola

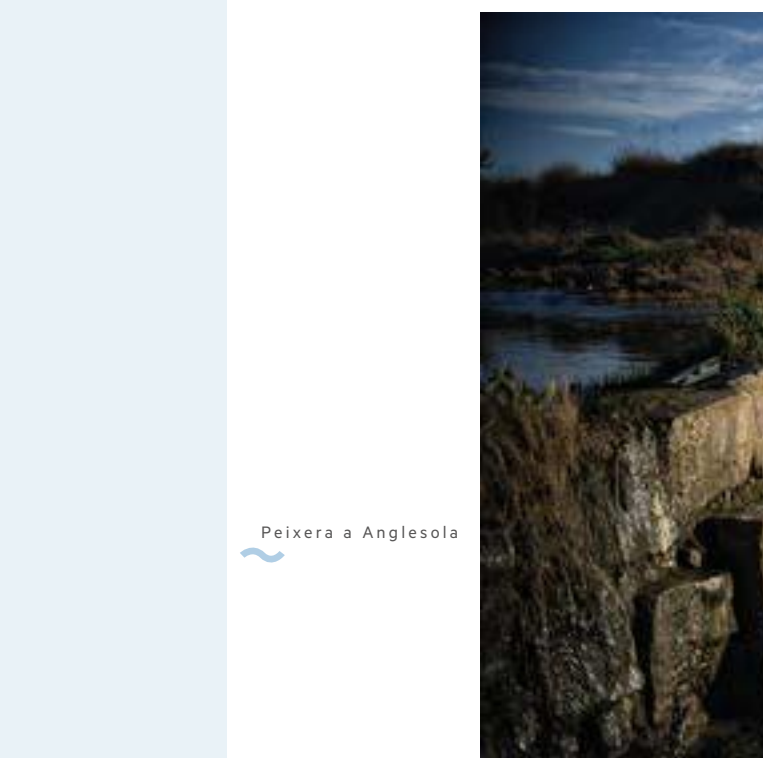
Peixera a Belianes

Peixera a Anglesola

Peixera a Belianes

Peixera a Anglesola

Peixera a Castellnou d'Ossó

Peixera a Vilagrassa

Peixera a Nalec

Peixera a Ossó de Sió

Peixera a Puigverd
d'Agramunt

Peixera a Sant Martí
de Maldà

Peixera a Tàrraga

Peixera a Tàrraga

Peixera a Vilagrassa

Peixera al Talladell

Peixera al Vilet

Peixera al Vilet

LES BASSES

Una bassa és una excavació impermeable per poder emmagatzemar aigua de la pluja, i està subjecta a l'aigüera de la bassa. Es poden trobar basses d'aigua dolça, per a ús urbà i basses d'ús ramader, que es podien omplir de l'aigua de la pluja o d'una séquia de reg. Les basses tradicionals estaven impermeabilitzades amb argila compactada

en el fons, tenien les parets fetes de pedra seca o aprofitaven les característiques del terreny més favorables. També es podien fer de pedra seca impermeabilitzades amb calç. Se'n troben a Anglesola, Belianes, Bellpuig, Bellver d'Ossó, Claravalls, les Puelles, Nalec, Puigverd d'Agramunt, Rocafort de Vallbona, Tàrraga, etc. Són molt freqüents en territoris de secà.

Bassa de reg de la Torre de Sant Martí de Maldà

Bassa de les Comes de Maldà

Bassa cabana de l'Urgell

Bassa d'Anglesola

Bassa de Belianes

Bassa de Bellpuig

Bassa de
les Puelles

Bassa de Nalec

Bassa de Tàrraga

Bassa de Claravalls

Bassa de Puigverd
d'Agramunt

Bassa de Rocafort
de Vallbona

Bassa de Bellver
d'Ossó

LES SÉQUIES

Una séquia és una canalització llarga i estreta que té la funció de conduir l'aigua dels llocs de captació (rius, torrents, pous o basses) fins a les poblacions o camps de conreu. Les séquies de reg estan fetes de pedra o terra, i formen xarxes complexes, de manera que sempre hi ha una séquia mare o major, que és la que pren directament l'aigua del seu lloc de captació. Les séquies menors o ramals són de caràcter secundari perquè el cabal procedeix de la séquia principal. Actualment la majoria de les séquies antigues han desaparegut ja que han estat modernitzades o destruïdes pels nous tipus de reg implantats.

Primera séquia

Séquia de Rocafort
de Vallbona

Séquia de Castellserà

Séquia de Vilagrassa

Séquia segona
de l'Ondara

ELS PONTS DE PEDRA

La majoria de ponts medievals eren fets de pedra, sense massa elements ornamentals, formats per carreus irregulars, disposats horitzontalment que servien per salvar els cursos d'aigua. Alguns ponts hi tenien una séquia d'aigua acoblada per salvar el desnivell. Destaca el pont medieval d'Agramunt, el de Puigverd d'Agramunt, el dels Tres Ulls i el petit pont de Fogonussa, a la séquia gran.

Pont de pedra
d'Agramunt

Pont del Safareig de
Puigverd d'Agramunt

Pont dels Tres Ulls del Corb travessant el Canal d'Urgell,
entre el terme de Belianes i Vilanova de Bellpuig,
al Pla d'Urgell

ELS POUS

Un pou és una construcció feta amb pedra i de forma cilíndrica, amb un forat al mig que serveix per extreure la reserva d'aigua que acapara el pou, ja sigui de la capa freàtica o d'alguna altra procedència. L'extracció de l'aigua es feia manualment amb galledes, tirant la corda que duia penjat el recipient i que passava per una politja. Se'n troben a Belianes, Claravalls, Montblanquet, Ossó de Sió, Tàrraga, etc. Eren freqüents en horts, viles i espais comunitaris.

Pou de cal Foguet
de Sant Martí de Maldà

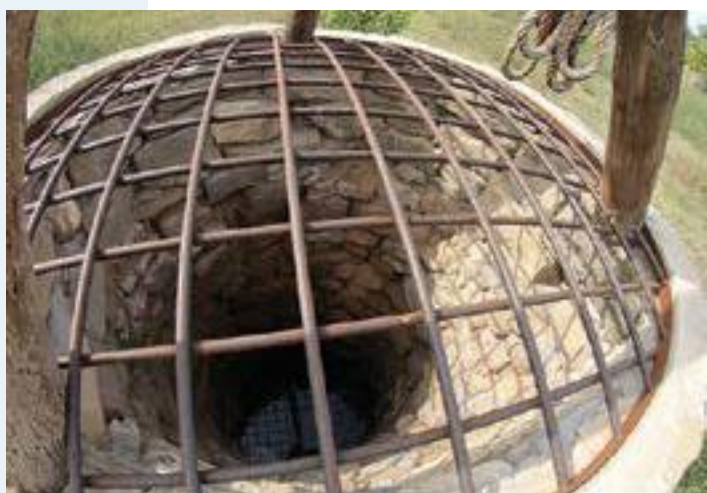
Pou dels horts de
Belianes

Pou de
Montblanquet

Pou d'Ossó
de Sió

Pou de Claravalls

Pou de St. Eloi
de Tàrraga

Pou de Rocallaura

ELS POUS DE GEL

El pou de gel, també conegut com pou de neu, era una construcció normalment circular que es feia excavant a terra amb la finalitat d'omplir-lo de neu o de gel després de les nevades per tal de disposar-ne durant la resta de l'any. Majorment, es bastien en els llocs més freds de la vila, encarats al nord i ombrívols. La part superior del pou es tancava amb una coberta en forma de volta que tenia una obertura per permetre la introducció i l'extracció del glaç. Els pous de gel són el testimoni d'un temps en què el gel i la neu de l'hivern s'emmagatzemaven i es comercialitzaven per refrescar begudes, conservar aliments o per destinar a tractaments medicinals. A l'Urgell, molts d'aquests pous han desaparegut, i alguns es mantenen encara completament dempeus com són els d'Agramunt, Tàrrega, Bellpuig, Guimerà, Sant Martí de Maldà, Vallbona de les Monges, Vilagrassa o Verdú.

Pou de gel
de Vilagrassa

Pou de gel
d'Agramunt

Pou de gel
de Tàrrega

LES CISTERNES

La cisterna és un dipòsit subterrani on es recull l'aigua de pluja a través de les canaleres. Hi podem observar dues parts ben diferenciades: una exterior, el coll o ampit (a l'alçada del pit), que serveix per facilitar l'extracció de l'aigua; l'altra, subterrània, l'olla o receptacle, que solia excavar-se inicialment en forma de pera, i posteriorment de forma rectangular o quadrada. D'ambdues parts, és el coll la més vistosa i esdevé un element tradicional que molt sovint es complementa amb dispositius accessoris de notable bellesa als segles XVII-XVIII. Els del segle XIX destaquen per la seva forja. També hi ha cisternes que se situen lluny de les cases, vora els camins o a l'interior dels marges, amb un clar ús agrícola. Una de les més grans que es conserva és la d'Agramunt. També és important la de Bellpuig al Convent de St. Bartomeu o el mas de la Coma a Maldà.

Cisterna d'Agramunt

Cisterna del Convent
de Sant Bartomeu
de Bellpuig

Cisterna de Llorenç
de Rocafort

ELS SAFAREJOS

La majoria de pobles comptaven amb safarejos públics i privats, unes instal·lacions de pedra ubicades prop de punts d'aigua corrent, que aprofitaven els rius, recs o fonts, en què les dones rentaven la roba. Es tracta d'espais col·lectius d'ús domèstic que tenien, a més, una funció social, atès que eren àmbits de reunió, dinàmics i socialitzadors. Existien els rentadors públics i els rentadors dels malalts, separats ambdós, per a

evitar infeccions en temps de pestes. Amb l'arribada d'aigua corrent a les cases i la posterior introducció de les rentadores, aquests espais públics van entrar en desús. A l'Urgell alguns d'ells han estat recuperats, i s'han convertit en espais patrimonials singulars, d'interès natural i arquitectònic: Puigverd d'Agramunt, el Talladell, Agramunt, Montblanquet, Rocallaura, Sant Martí de Maldà, Vallbona de les Monges, etc.

Safareig a Agramunt

Safareig a
Sant Martí de Maldà

Safareig a Vallbona
de les Monges

Safareig a
Puigverd d'Agramunt

Safareig al Talladell

Safareig a Montblanquet

Safareig a Rocallaura

EL CANAL D'URGELL

Canal d'Urgell
a Anglesola

Canal d'Urgell
a Mafet

El Canal d'Urgell és una de les obres d'enginyeria civil industrial més important del s. XIX. La importància que va tenir el Canal d'Urgell per a les comarques de la plana de Lleida va ser cabdal, tant en la transformació del paisatge com des del punt de vista social, cultural i econòmic. Va entrar en funcionament l'any 1862 i era destinat bàsicament al reg i l'abastament de pobles, encara que aviat se li dona un ús industrial. El seu punt d'inici és al riu Segre, aigües avall de la localitat de Ponts, i després de recórrer uns 144 km finalitza el seu recorregut a la localitat de Montoliu de Lleida.

LA MINA DE MONTCLAR

La construcció de la Mina de Montclar era una obra imprescindible que es va haver de fer al s. XIX, ja que la serra de Montclar es convertia en un obstacle insalvable perquè arribés l'aigua del Canal d'Urgell a la plana de Lleida. La seva construcció va començar l'any 1853 i es va acabar l'any 1861. És un túnel totalment recte de 4.917 m de llarg, una amplada de 5,15 m, i una altura de 5,47 m, situat a una profunditat en el punt més alt de 1.465 m. En aquell moment fou el túnel més llarg i de més profunditat que s'havia construït a Europa, i va suposar una gran inversió humana -en què hi treballaven presoners- i tecnològica. Va ser una obra visitada per enginyers de tot el món. El túnel va ser perforat a 160 m de profunditat i a poca distància de la vertical del poble, així doncs el Canal d'Urgell travessa la serra de Montclar per mitjà d'una impressionant foradada que és l'anomenada Mina de Montclar.

Mina de Montclar
d'Urgell

L' AQÜEDUCTE SOBRE EL RIU SIÓ

L'altra gran obra d'enginyeria civil que volem destacar és l'aqüeducte sobre el riu Sió d'Agramunt. En l'actualitat l'acumulació de terra només permet veure 1,5 m dels seus pilars.

Aqüeducte sobre el
riu Sió a Agramunt

EL CANAL SEGARRA- GARRIGUES

El Canal Segarra-Garrigues és una infraestructura hidràulica situada a la província de Lleida que permet regar les terres de secà a les comarques ubicades al marge esquerre del canal d'Urgell. El sistema, amb un recorregut de 85 km, es vertebra per un canal amb un traçat paral·lel al canal d'Urgell, en una cota de nivell superior – que comença a l'embassament de Rialb i acaba a l'embassament de l'Albagés – i una xarxa secundària per fer arribar

l'aigua a 70.000 hectàrees. El regadiu s'ha dissenyat amb criteris d'eficiència, i incorpora les darreres innovacions tecnològiques. El primer tram es va posar en funcionament l'any 2009. Compta amb un sistema de basses de regulació de reg molt importants. Està vinculat, també, a una Zona d'Especial Protecció d'Aus que limita l'explotació de totes les hectàrees vinculades al sistema de reg.

Canal Segarra-
Garrigues a Sant Martí
de Maldà

L'ADOBERIA

L'adoberia és la instal·lació per al tractament de la pell animal per tal de preparar el cuir. Les primeres adoberies eren artesanals i s'instal·laven a les vores dels rius o séquies urbanes d'aigua corrent per tal d'abastir el seu consum d'aigua. Donades les molèsties que ocasionaven (embrutiment de l'aigua i males olors) tendien a instal·lar-se fora dels nuclis urbans -fora de les muralles- i a prop de rius. La que es conserva en bones condicions és l'adoberia medieval de Tàrraga, situada a l'antic call jueu.

Adoberia
de Tàrraga

ELS PANTANS

L'aigua és l'element més important que els éssers humans necessiten per viure i, per aquest motiu, des de civilitzacions antigues, els pantans s'han creat en llocs on abundava l'aigua. Un pantà és una porció de terreny impermeable i planer cobert d'aigües estancades, poc profundes i sovint fangoses. Els pantans poden ser d'aigua dolça o salada; els de l'Urgell són d'aigua dolça i poden experimentar variacions estacionals. La vegetació dels pantans s'ha d'adaptar a condicions de salinitat, evaporació i dessecació o fang. A la comarca en trobem a Anglesola, Bellpuig, Castellserà, entre altres.

Pantà
d'Anglesola

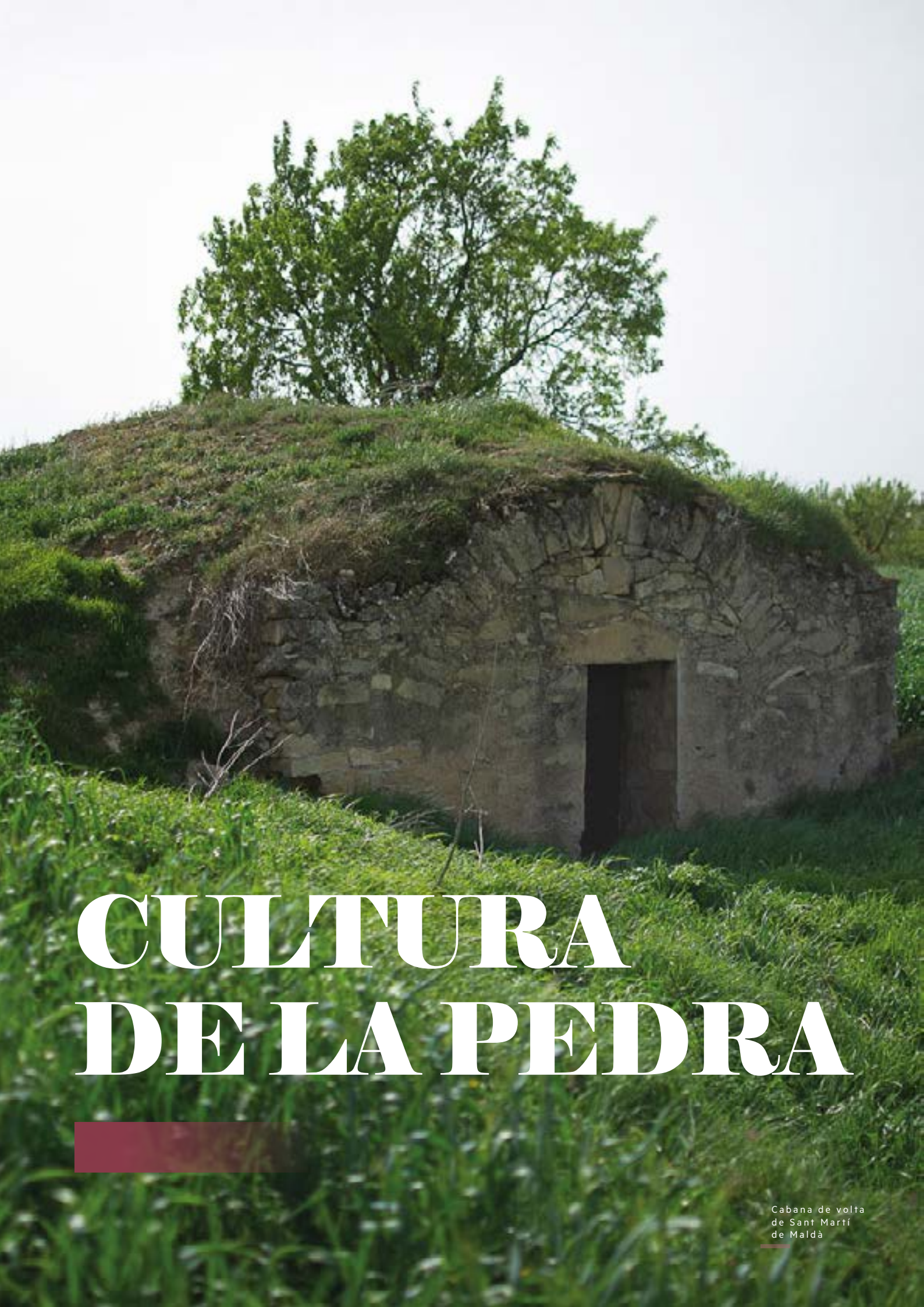

Pantà
de Castellserà

Pantà
de Bellpuig

CULTURA DE LA PEDRA

Cabana de volta
de Sant Martí
de Maldà

CULTURA DE LA PEDRA

L'Urgell és una comarca singular i privilegiada amb unes característiques que la fan molt atractiva al visitant: l'entorn natural, la forma de vida i la tranquil·litat dels seus pobles són aspectes que formen part de la seva identitat. En aquest marc, l' Urgell reuneix un ric i divers patrimoni de construccions de pedra molt ressenyables: els castells i les torres, les esglésies de diferents estils, les creus de terme, els poblats ibers i l'arquitectura popular (marges de pedra seca, cabanes de volta, forns...).

En aquesta diversitat constructiva la pedra, molt freqüent a la zona, és l'element natural que ha definit la història i la fisonomia de la comarca, tot transformant el seu paisatge. L'art, la cultura, els costums i les tradicions del nostre territori es fonamenten en aquestes construccions que trobem a cadascun dels nostres pobles i que esquitxen el paisatge accentuant la seva singularitat.

Aquest catàleg pretén mostrar el testimoni arquitectònic més representatiu i potser també més desconegut de la comarca de l' Urgell. Us convidem a conèixer els valuosos testimonis de pedra de l'entorn, a estimar-los i a protegir-los.

L' Urgell, patrimoni que inspira!

LES CABANES DE VOLTA

Les cabanes de volta són construccions que utilitzava el pagès per guardar-se de les inclemències del temps quan era al camp. Van ser construïdes amb la tècnica de la pedra seca, és a dir sense la utilització de materials per fer la unió entre les pedres. Són de planta rectangular i amb una sola nau, i la seva tipologia constructiva és la volta de canó de tradició romànica. En algun cas la nau

estava dividida per una paret central per delimitar els espais utilitzats per les persones i els animals. Se'n troben a tots els termes municipals, com als Omells de na Gaia, Nalec, Preixana, Agramunt i a Vallbona de les Monges, entre altres. El seu ús social també està vinculat amb la desforestació del territori i l'explotació de nous terrenys agrícoles en els sectors més allunyats del terme.

Cabana de volta
de Guimerà

Cabana de volta
dels Pins de Sant
Martí de Maldà

Cabana de volta
d'Agramunt

Cabana de volta
de Bellver d'Ossó

Cabana de volta
de Nalec

Cabana de volta
de Riudovelles

Cabana de volta
de Claravalls

Cabana de volta
de Castellserà

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de l'Urgell

Cabana de volta
de Nalec

Cabana de volta
de Maldà

Cabana de volta
de Preixana

Cabana de volta
de Preixana

Cabana de volta
de Preixana

Cabana de volta
de Santa Maria de
Montmagastrell

Cabana de volta
de Puigverd d'Agramunt

Cabana de volta
de Puigverd d'Agramunt

Cabana de volta
de Rocabertí de Sant Salvador

Cabana de volta
de Rocafort de Vallbona

Cabana de volta
de Tornabous

Cabana de volta
d'Ossó de Sió

Cabana de volta
de Verdú

Cabana de volta
de Verdú

Cabana de volta
de Verdú

Cabana de volta
de Verdú

Cabana de volta
de Vallbona de les Monges

Cabana de volta
de Vallbona de les Monges

ELS MARGES DE PEDRA SECA

Els marges són parets que aguanten la terra en els costers aturonats per tal de crear bancals que siguin o bé plans o amb un pendent més lleu i, per tant, cultivables. Els feien els mateixos pagesos, però es constata l'existència de persones que ho tenien per ofici. A cada zona els marges poden tenir formes i aparences diferents en funció del tipus de pedra local i de la tècnica del picapedrer o marger. Als camps de l'Urgell es troben parets de marge construïdes amb pedra seca -algunes d'època romana-, tècnica emprada antigament per construir estructures sense necessitat d'argamassa per unir-les.

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a l'Urgell

Marge de pedra
a la Vall de Montesquiu

Marge de pedra
a les Puelles

Marge de pedra
a Nalec

Marge de pedra
a Nalec

Camí empedrat, possible via
romana a Sant Martí de Maldà

Marge de pedra
a Rocafort de Vallbona

Marge de pedra
a Rocallaura

Marge de pedra
a Belianes

Marge de pedra
a Belianes

LES CREUS DE TERME

La creu de terme és una creu monumental, habitualment de pedra, que podem trobar en estil gòtic i del renaixement, i que s'ubicava prop de l'entrada de poblacions i monestirs, o a la vora de camins. Acostumava a estar decorada amb temes religiosos i heràldics, i s'alçava sobre un pedestal monolític o amb graons. De creus se'n poden trobar de diverses formes, més o menys treballades en funció de la seva iconografia, i més o menys altes en funció de la potència econòmica del benefactor. Però totes elles estan plenes de simbolisme i cultura religiosa; i alguns exemples que s'han conservat de generació en generació els podem trobar a Anglesola, Bellver d'Ossó, Boldú, Castellserà, Claravalls, Guimerà, la Fuliola, Llorenç de Rocafort, Rocafort de Vallbona, Sant Martí de Maldà, Tàrraga, Vallbona de les Monges, Verdú, Vilagrassa, etc.

Creu de terme
d'Anglesola

Creu de terme
de Bellver d'Ossó

Creu de terme
de Vallbona de les
Monges

Creu de terme
de Castellserà

Creu de terme
de Claravalls

Creu de terme
de Guimerà

Creu de terme
de Llorenç de Rocafort

Creu de terme
de la Fuliola

Creu de terme
de Tàrraga

Creu de terme
de Tàrraga

Creu de terme
de Tàrraga

Creu de terme
de Tàrraga

Creu de terme
de Vilagrassa

Creu de terme
de Verdú

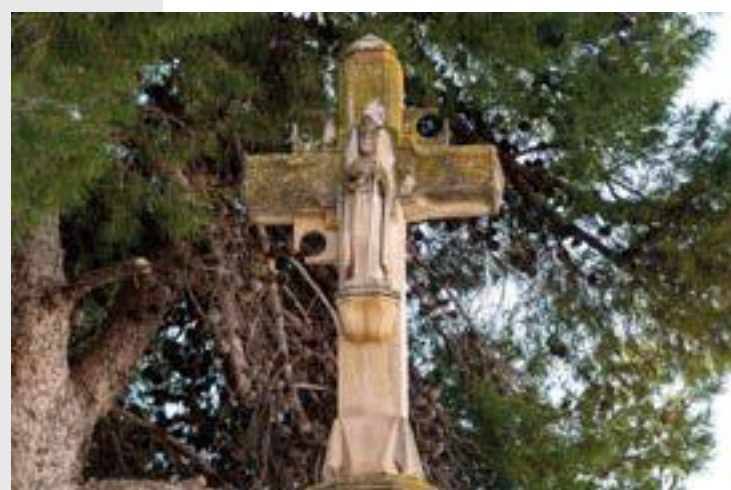
Creu de terme
de Verdú

Creu de terme
de Boldú

Creu de terme
de Sant Martí de Maldà

Creu de terme
de Sant Martí de Maldà

Creus de terme
de Rocafort de Vallbona

ELS CASTELLS I LES TORRES

Els castells eren forteses i cases fortificades on els reis, prínceps i senyors feudals vivien amb la seva família i els seus servents. Els soldats defensaven el castell, la vila closa i les terres del voltant. El lloc de construcció d'un castell es triava tenint en compte la situació dominant del terreny, per tal controlar els camins i les terres del terme. Les construccions que formaven part del castell anaven creixent amb els anys, ja que s'hi afegien noves parts com les torres i les muralles, segons les necessitats i l'evolució urbanística.

L' Urgell us ofereix una gran varietat de castells i torres de vigilància d'època medieval, escampats pel territori, ja que va ser una terra de frontera on les fortificacions tenien un protagonisme destacat, avui en clau històrica i turística. Posteriorment,

alguns d'ells es transformaren en palaus durant el renaixement. Exemples captivadors del patrimoni monumental de l'Urgell són els castells de Montclar d'Urgell, Verdú, Guimerà, Maldà, Ciutadilla, Bellpuig i Montfalcó d'Ossó. Altres castells només ens mostren les seves restes més o menys encimbellades, com els d'Anglesola, Castellnou d'Ossó, Sant Martí de Maldà, Claravalls i Tàrraga. Destaquem tres importants torres de vigilància: el Pilar d'Almenara, la torre de la Guàrdia d'Urgell i la torre de Castellnou d'Ossó, de possible origen romà i reaprofitament medieval.

L' Urgell forma part de la Ruta dels Castells del Sió, un recorregut d'uns 70 km que abraça les comarques de la Segarra, l'Urgell i la Noguera. Al llarg de la ruta hi ha diferents castells visitables i llocs amb un alt valor monumental.

Castell
de Ciutadilla

Castell de
Bellpuig

Castell
de Guimerà

Castell
de Donzell d'Urgell

Castell
de les Puelles

Castell
de Rocafort de Vallbona

Castell
de Montfalcó d'Ossó

Castell
de Montclar d'Urgell

Castell
de Verdú

Torre
de Castellnou d'Ossó

Torre
de la Guàrdia d'Urgell

Castell
de Maldà

El Pilar
d'Almenara

ELS IBERS

Entre finals del s. VII i inicis del s. VI a. C., va desenvolupar-se la cultura ibèrica. Sembla clar que la seva aparició va ser possible per l'evolució dels pobles indígenes del bronze i primera edat del ferro, influïts pels contactes amb els pobles colonitzadors orientals: fenicis i grecs. Era una cultura força avançada. L'Urgell compta amb jaciments arqueològics d'elevat interès històric. A l'Urgell es conserva la ciutat ibèrica del Molí d'Espígol de Tornabous, la necròpolis d'Almenara Alta, el poblat ibèric del Tossal del Moro a Castellserà, el Tossal de la Pleta de Belianes i els Estinclells de Verdú, entre altres d'afectats pel canal Segarra-Garrigues, com la Fogonussa, a Sant Martí de Maldà.

Els Estinclells
de Verdú

Necròpolis
d'Almenara Alta

Jaciment el Tossal
del Moro de
Castellserà

Ciutat ibèrica
del Molí d'Espígol de
Tornabous

EL ROMÀNIC

Entre els segles XI i XIII en els regnes feudals de l'occident europeu va anar formant-se un estil artístic comú a tots ells: l'estil romànic. L'art romànic va ser predominantment rural. L'Església i el senyor feudal eren els principals clients dels artesans, als quals encarregaven la construcció i decoració de petites esglésies de nombroses viles i llogarets de l'època. D'aquesta manera, la religiositat és la característica més important del romànic. Amb tot, cal distingir entre el romànic antic, més subjecte a la conquesta i repoblació del territori i el romànic tardà, una expressió més feudalista i vinculat a la transició a l'art cistercenc i gòtic.

De romànic antic, a Bellver d'Ossó hi ha l'església de Sant Pere; a Vallbona de les Monges, el monestir cistercenc de Santa Maria, i a Maldà, l'església de Sant Pere. De romànic tardà, a Tàrraga trobem el palau dels Marquesos de la Floresta; a Agramunt, l'església de Santa Maria; a Verdú, l'església de Santa Maria, i a Vilagrassa, l'església de Santa Maria, entre altres.

Església
de St. Pere
de Bellver d'Ossó

Església
de St. Pere de Maldà

Palau dels Marquesos
de la Floresta
de Tàrraga

Església
de Sta. Maria
d'Agramunt

Monestir
de Sta. Maria de Vallbona
de les Monges

Església
de Sta. Maria de Vilagrassa

Església
de Sta. Maria
de Verdú

EL GÒTIC

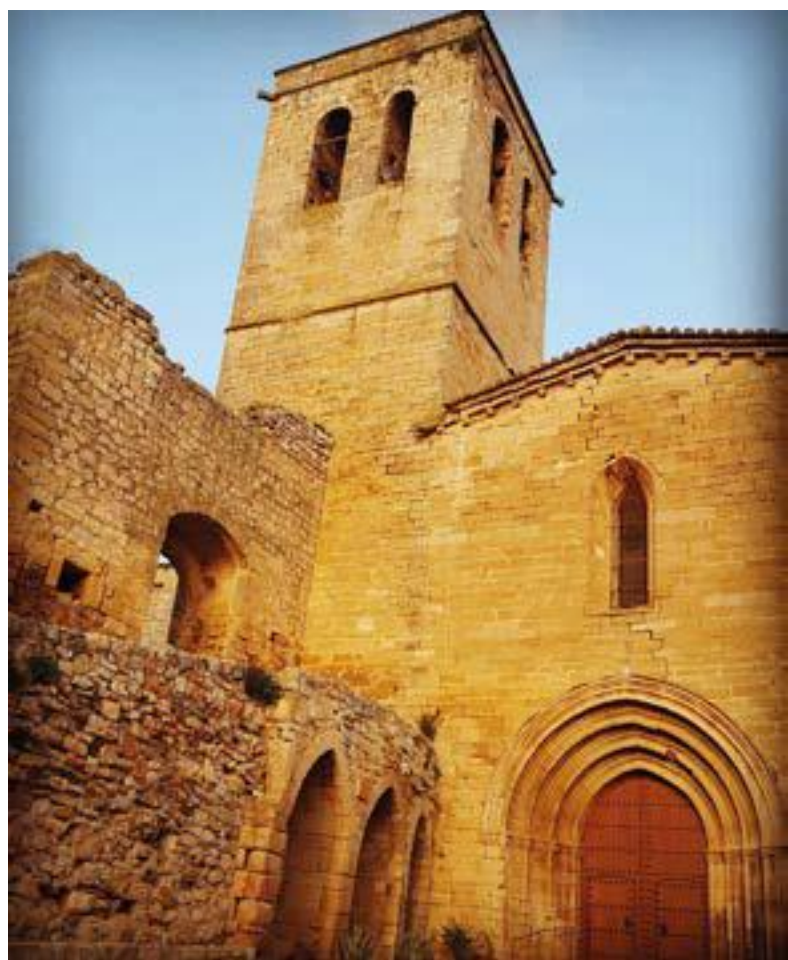
Església
de Sta. Maria del Vilet

Església
de Sta. Maria de Preixana

Església
de Sta. Maria de Guimerà

L'art gòtic s'entén de la mà de l'art cistercenc i arriba a casa nostra a través del sud de França. Les primeres manifestacions les porten els mestres cistercencs i els artesans gòtics de l'illa de França -París- i l'àrea del Llenguadoc i Occitània, que tenia bones connexions amb el principat de Catalunya. Els primers models arquitectònics els trobem als grans monestirs protegits per la casa comtal, en el cas de l'Urgell, el reial monestir femení de Santa Maria de Vallbona. L'art i l'arquitectura gòtica s'expandí als monestirs filials i de nova fundació; però sobretot, es desplega a les esglésies de les viles medievals que substituïen les velles esglésies romàniques, i els artistes del gòtic ompliren les petites esglésies de capelles laterals i imatgeria plena d'al·lusions a la mare de Déu i als elements florals d'inspiració paradisiàca. Destaquen l'església del Vilet, la de Guimerà i Santa Maria de Preixana, entre altres. A l'igual que en el romànic, hi trobem un gòtic tardà, com el de l'ermita de Sant Miquel de Verdú.

EL RENAIXEMENT

El renaixement és una època artística en què es reflecteixen els ideals del moviment humanista i civil que va desenvolupar-se a Europa als segles XV-XVI. El mot renaixement es va utilitzar perquè aquest corrent reprenia els elements de la cultura clàssica. El terme simbolitza la reactivació del coneixement i el progrés després de segles de predomini d'un tipus de mentalitat dogmàtica establerta en l'Europa de l'edat mitjana. La joia del renaixement més emblemàtica de la comarca es troba a Bellpuig, el Mausoleu de Ramon Folch de Cardona, junt amb el Convent de Sant Bartomeu; i és present en totes les viles de la comarca amb portalades de mig punt i finestrals diàfans que pregonen l'expansió de l'art civil. Vilagrassa, com a vila reial, n'és un bon exemple.

Mausoleu
de Ramon Folch de
Cardona de Bellpuig

Convent
de Sant Bartomeu
de Bellpuig

EL BARROC

La comarca de l'Urgell conté alguns exemples vinculats a l'arquitectura del barroc, tant en els aspectes civils com en els religiosos. Com a corrent artístic se situa entre el renaixement i el neoclassicisme, entre els segles XVII i XVIII. En l'àmbit civil el podem trobar a tots els pobles de la comarca, sobretot a les pedres treballades de les finestres i portes d'aquest moment, les quals presenten la característica de tenir el cantó arrodonit, que crea una motllura rodona que envolta tota l'aresta de portes i finestres. Les cases són grans, senyorials i amb un ampli verger o jardí coronat per un pou majestuós adornat amb una arcada de pedra.

Però els exemples més característics i importants es donen a l'arquitectura religiosa. Sobretot a partir del Decret de Nova planta, imposat pel rei borbònic Felip V, després de la Guerra de Successió (1702-1714) i la bonança econòmica del segle XVIII, amb cultius com la vinya. És el moment en què moltes esglésies

velles -romàniques i gòtiques- són substituïdes per esveltes construccions dissenyades per arquitectes militars i sota l'emparedament de l'estat borbònic que desenvolupa un art de la cort, fastuós i recarregat. Les línies són corbes i entretallades, inicialment amb força elements renaixentistes que perduren com a contraplà, i posteriorment recarregats amb l'expressió final del rococó francès.

A l'Urgell tenim exemples del primer barroc, com la portalada de l'església de Sant Martí de Maldà, obra de l'escultor targarí Pau Viola. En destaquen les columnes salomòniques, úniques a la comarca. Del barroc ple en destaquem les portalades de Santa Maria de l'Alba de Tàrraga, Santa Maria i Sant Macari de Maldà, l'església de St. Pere d'Altet, entre altres exemples. Era també l'època dels grans retaules barrocs, els quals malauradament foren cremats durant la Guerra Civil.

Església de Sant Martí
de Sant Martí de Maldà

Església
de Sta. Maria de l'Alba de Tàrraga

Església
de Sta. Maria de Maldà

Església
de St. Pere d'Altet

SEGLE XIX

El segle XIX comportarà el solapament de diversos corrents artístics i arquitectònics a la nostra comarca, de força interès, que manifesten la vitalitat de la societat i de la seva economia industrial, malgrat ser el segle de les guerres carlines.

El neoclassicisme es desenvolupa a la comarca a finals del barroc, i introdueix novament les formes clàssiques -en sentit de contrareforma- i en edificis religiosos es fusionen inicialment alguns elements de corrents arquitectònics anteriors, com és el cas de l'església de Puigverd d'Agramunt i de la Fuliola; en altres casos, l'estil neoclàssic es manifesta només a les façanes, mentre que a l'interior es conserven elements gòtics, renaixentistes i barrocs. Però l'expressió més pura de la recuperació clàssica es dona en esglésies de nova planta, com les de Rocafort de Vallbona, la parroquial de Vallbona de les Monges i l'església de la Mare de Déu de l'Assumpció de la Figuerosa, entre altres.

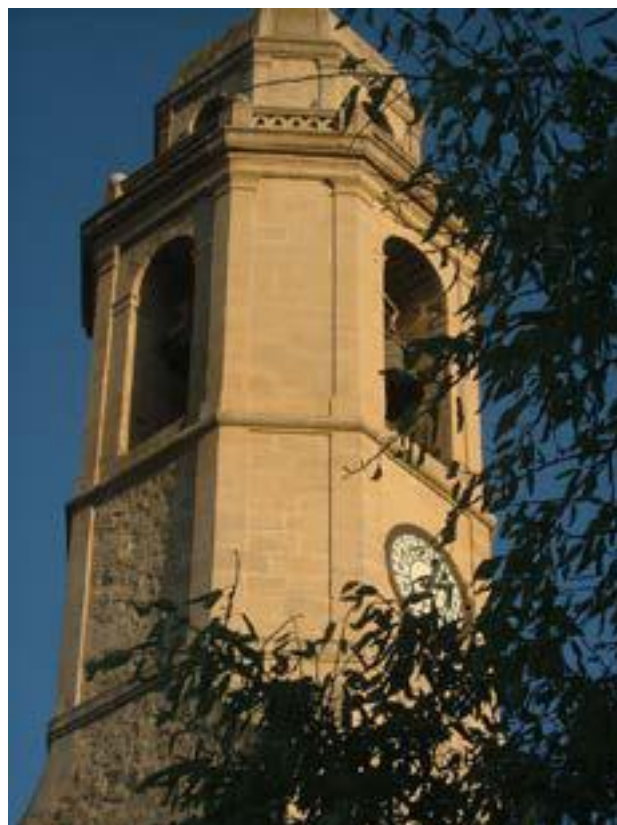
En aquest segle també es manifesta el neogòtic, en què les formes del gòtic es fusionen amb elements neoclàssics, a les façanes, i a l'interior del temple conserva estils arquitectònics anteriors. El cas més significatiu és el de Santa Maria de Rocallaura de finals del segle XIX.

Dins el patrimoni de l'Urgell no podem obviar el modernisme, un corrent artístic amb molta incidència a Catalunya, amb senyals evidents des de 1880. Al país es desenvolupa un modernisme senyorial, fruit de la industrialització de Catalunya i de la pujant burgesia catalana, amb focus importants a Barcelona, Reus i poblacions industrialitzades. A la comarca de l'Urgell aquesta arquitectura es manifesta a Tàrraga amb l'obra senyorial d'Enric de Càrcer, a l'antic centre cultural targarí La Alianza; la Cambra de Comerç de Tàrraga i cal Maimó, i altres exemples notoris, com cal Costa, un edifici d'estil eclèctic.

Però també es donen a la comarca exemples d'un modernisme molt senzill, realitzat amb materials de construcció com la totxana i les rajoles vidriades que s'inspira en les anomenades catedrals del vi. Trobem exemples importants, com la façana de la Cooperativa de Ciutadilla, obra de Cèsar Martinell; i exemples de modernisme rural -només façanes- que representen figuracions de la natura, com a cal Sastre i a cal Solivella, a Sant Martí de Maldà; i exemples artístics de trencadís -de rajola -a Rocafort de Vallbona i el Vilet, amb la Torre del Molí. Fruit d'aquest període són les nombroses mostres de rajoles hidràuliques que adornaven el terra de moltes cases urgellenques de primeries del segle XX.

Església
de Sta. Maria de Rocallaura

Església
de la Transfiguració
de Rocafort de Vallbona

Església
de l'Assumpció de
la Figuerosa

LA RUTA DEL CISTER

La Ruta del Cister és una expressió turística que identifica un dels territoris més rics en història, art i tradició medieval. És un territori concret format per les comarques de l'Alt Camp, la Conca de Barberà i l'Urgell amb els seus 65 municipis. El seu nom es deu al patrimoni artístic i cultural de cada una d'aquestes comarques, amb monestirs cistercencs: Santes Creus, Poblet i Vallbona de les Monges. A l'Urgell, destaquen el Reial Monestir de Sta. Maria de Vallbona i les diverses filials o noves fundacions que l'orde del Cister

anà bastint a la zona, com el monestir del Pedregal, avui ermita del Pedregal, al Talladell, prop de Tàrraga; el Santuari de la Bovera i el monestir de Vallsanta, a Guimerà, i el Santuari del Tallat a Rocallaura. Inversement, també és cistercenc el monestir de Mas de Colom a Tàrraga, de primeries del segle XX.

A l'Urgell, els pobles mantenen l'essència de la vida al camp, a un pas de la calma i la tranquil·litat dels monestirs de La Ruta del Cister.

Convent
de Vallsanta de Guimerà

Santuari
del Tallat de Rocallaura

Santuari
de la Bovera de Guimerà

Monestir
de Sta. Maria de Vallbona
de les Monges

Ermita
del Pedregal
del Talladell

LES ESTELES DISCOIDALS

Les esteles discoidals són monuments funeraris de pedra en forma de disc on hi havia esculpides creus i elements iconogràfics religiosos i civils. Formen part d'un peduncle -monolític- que es posava a la capçalera de la tomba, on majorment la creu era encarada a sol ixent. Són importants pel seu volum les que es conserven a Preixana; i a Belianes, per la seva situació al cementiri actual. També destaquen les dels Omells de na Gaia. Eren freqüents a tots els fossars antics.

Esteles discoidals
dels Omells de na Gaia

Esteles discoidals
de Preixana

Esteles discoidals
de Preixana

LES SITGES

És un dipòsit cilíndric o prismàtic excavat sota terra, destinat a l'emmagatzematge i la conservació de diversos productes, especialment cereals. A la comarca en podem trobar en jaciments arqueològics, en les viles medievals i en masos isolats, com per exemple a la plaça del Sitjar de Vilagrassa, a Verdú o al Talladell.

Sitja dels Estinclells de Verdú

ELS FORNS DE PA

Forns de llenya destinats a coure el pa. Tenien la porta a la boca del forn, i una xemeneia. Podien ser comunitaris, molt freqüents a l'edat mitjana; i particulars, a l'edat moderna, en el període de la preindustrialització.

Forn de pa
de Montblanquet

Forn de pa
de Montblanquet

ELS RELLOTGES DE SOL

Des que l'home va dominar la tècnica de la construcció dels rellotges de sol, el seu enginy no va parar de dissenyar formes diferents per tal de llegir l'hora i, al mateix temps, gaudir d'una peça reconfortant estèticament. Rellotges d'artesanania que combinen sàviament la utilitat amb la bellesa. A l'Urgell en trobem alguns exemples a Agramunt, Bellpuig, Guimerà, Preixana, els Omells de na Gaia i el Talladell, entre altres.

Rellotge de sol
de la Vall de Montesquiu

Rellotge de sol
a l'església de
Sta. Maria de Preixana

Rellotge de sol
de Mafet

Rellotge de sol
a l'església de Sta. Maria
de l'Alba de Tàrraga

Rellotge de sol
dels Omells de na Gaia

Rellotge de sol
d'Agramunt

LES FITES FUNERÀRIES

Les fites funeràries eren senyals de pedra col·locats al lloc on moria alguna persona, ja sigui per accident o per assassinat en el lloc. En aquestes fites s'inscrivien textos, signes o símbols, que descrivien els fets ocorreguts. Majoritàriament són dels segles XVIII al XX. En trobem, entre altres llocs, a peu de camins o al camp. A l'Urgell n'hi ha a Belianes, Riudovelles, Sant Martí de Maldà, Verdú, etc.

Fita funerària del camí de Belianes

Fita funerària del camí de Verdú

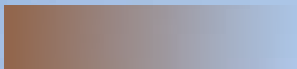

Fita funerària de Riudovelles

Fita funerària del camí de Sant Martí de Maldà

MEMÒRIA HISTÒRICA

Búnquer
de Vilagrassa

MEMÒRIA HISTÒRICA

A l'Urgell s'hi amaguen una gran quantitat de vestigis i fortificacions de la Guerra Civil: trinxeres, nius de fusellers, búnquers, refugis, camps d'aviació, línia de defensa L-2... Rere les petjades de la guerra trobem aquests elements militars a tota la comarca: Agramunt, Almenara Alta, Bellpuig, Castellserà, Guimerà, Nalec, Preixana, Tornabous, Vallbona i Vilagrassa, entre d'altres.

Les trinxeres i les fortificacions de la guerra són estructures militars fetes amb blocs de pedra, ubicades en punts amb visibilitat estratègica. Des d'aquests excel·lents miradors del territori, a través de les espitlleres es divisaven grans extensions, es controlaven els passos naturals, i d'aquesta manera es protegien.

A la comarca de l'Urgell es va bastir durant la Guerra Civil un tram de la línia defensiva militar L-2. Es va construir aquesta línia de contenció republicana en aquest indret, aprofitant la complicada orografia de la vall de Maldanell a Vallbona de les Monges, per extreure d'aquesta manera el màxim partit dels punts de defensa instal·lats, i contenir l'avançament de l'exèrcit franquista.

Per descobrir els emplaçaments existents a la comarca, caldrà que us endinseu per corriols i bosquets, en ocasions fins i tot camp a través per arribar a aquests indrets recòndits, protegits entre el relleu del paisatge. N'hi ha que estan ben senyalitzats, i d'altres no tant, però en qualsevol cas l'experiència de descoberta d'aquests espais bastits pels soldats republicans bé val una visita.

En aquest catàleg trobareu ressenyats tots aquests espais de la comarca que conformen una part de la nostra memòria històrica, els rastres d'un passat recent que entre tots hem d'evitar que caigui en l'oblit. També us oferim la nova ruta Camins de Bandolers a l'Urgell, que us sorprendrà pels curiosos relats de la història i la llegenda del bandolerisme a la comarca.

L'Urgell, memòria històrica

LA LÍNIA DE DEFENSA MILITAR L-2

Ruta que et transporta a la Guerra Civil espanyola. La ruta és de 26,63 km i recorre les diferents construccions militars bastides per l'exèrcit republicà en plena guerra, concretament l'estiu del 1938. Es poden visitar trinxeres, nius de fusellers i observatoris d'artilleria, repartits pels termes de Vallbona de les Monges, Rocallaura i Montblanquet.

Refugi
de Vallbona de les Monges

Niu de fuseller
de Vallbona de les Monges

Trinxeres
de Vallbona de les Monges

Búnquer
de Rocallaura

ELS NIUS DE FUSELLERS

Els nius de fusellers eren llocs d'observació, temporals o fixos, des dels quals els soldats podien observar els moviments de l'enemic per advertir els soldats que s'aproximaven, o per dirigir el foc d'artilleria. Se'n troba un a Nalec.

Niu de fuseller
de Nalec

LES TRINXERES

Una trinxera és una rasa allargada al terra, de protecció del foc enemic, de l'artilleria i de les metralladores, emprada en temps de guerra. Es poden veure repartides pels termes d' Almenara Alta, Vallbona de les Monges, Rocallaura, Montblanquet, Nalec, Vilagrassa, Bellpuig, etc. Són un complement dels búnquers.

Trinxeres
de Nalec

Trinxeres
d'Almenara Alta

Trinxeres
de Vallbona de les Monges

ELS BÚNQUERS

Un búnquer és una obra d'enginyeria militar feta de formigó armat amb una funció defensiva. N'hi ha de diversos tipus: des de construccions petites des de les quals es podien protegir instal·lacions estratègiques com cruïlles i estacions, fins a llargues infraestructures, quasi ciutats subterrànies, que havien de protegir durant atacs de llarga durada. En trobem a la zona de Guimerà, Vilagrassa, Preixana, Sta. Maria de Montmagastrell, santuari del Tallat de Rocallaura, Rocallaura, Almenara Alta, Tornabous, Castellserà i Bellpuig.

Búnquer
de Rocallaura

ELS BÚNQUERS

Búnquer
d'Almenara Alta

Búnquer
de Vilagrassa

Búnquer
de Vilagrassa

Búnquer
de Tornabous

Búnquer
de Castellserà

Búnquer
de Castellserà

Búnquer
de Guimerà

Búnquer
de Preixana

Búnquer
de Bellpuig

ELS REFUGIS ANTIAERIS

Els refugis antiaeris de la Guerra Civil són un seguit d'espais soterrats construïts a diversos espais de les ciutats per protegir la població durant la guerra. Un dels més importants és el de l'església de Santa Maria d'Agramunt. També en trobem a Claravalls.

Refugi
de Claravalls

Refugi antiaeri de l'església
de Sta. Maria d'Agramunt

Refugi dels Salats
d'Agramunt

ELS CAMPS D'AVIACIÓ

Aeròdroms militars utilitzats per l'exercit republicà en les diferents missions en què participava l'aviació en temps de la Guerra Civil. Acostumaven a ser als afores de les poblacions, i estan documentats els d'Anglesola, Altet - Mas de Colom, Agramunt i Bellpuig

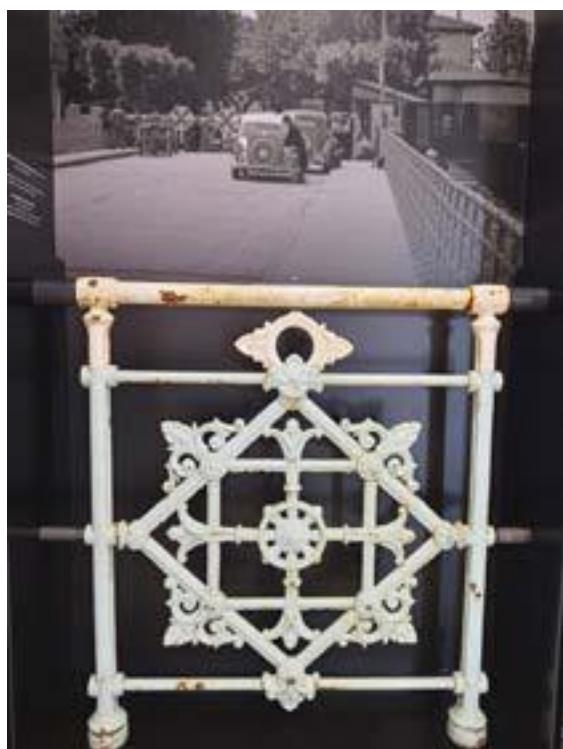
Camp d'aviació
d'Agramunt

LA RUTA STOLPERSTEINE

Ruta Stolpersteine
a Tàrrrega

A Tàrrrega hi ha 9 llambordes Stolpersteine en diferents carrers i places en record dels targarins que foren deportats als camps de concentració nazis. Es troben davant de les cases de nou veïns de la capital de l'Urgell que van ser deportats a camps d'extermini nazi: Josep Ybós Briansó, Miquel Pont Llobera, Josep Minguell Porta, Andoni Foguet Doll, Emili Peruga Puy, Francesc Josep Sentís Baiget, Josep Real Lloses, Josep Aubach Arnaldo i Modest Farré Farré. Es tracta d'un homenatge individual per a cada deportat, i un reconeixement a totes les víctimes.

Espai Lluís
Companys

ESPAI LLUÍS COMPANYS

L'Espai Lluís Companys és un espai de memòria històrica dedicat a l'expresident de la Generalitat de Catalunya Lluís Companys. La seva singularitat ve donada per l'emplaçament, al seu poble natal, el Tarròs.

L'espai té com a missió la recuperació i divulgació de la figura de Lluís Companys, la seva biografia i pensament polític i el seu context històric i cultural, amb l'objectiu final de posar en valor els drets i llibertats democràtiques. Un espai viu, de coneixement i de debat.

CAMINS DE BANDOLERS A L'URGELL

Famílies amb disputes seculares. Odis, enveges i revenges que esclataven violentament en forma de guerres privades. Batlles corruptes, veguers parcials i fills que s'unien a les quadrilles dels bàndols en guerra. I de tant en tant, la pau campava deixant sense feina els bandolers que havien estat contractats per lluitar contra l'enemic. I pel bell mig d'aquest camp en disputa, un camí ral sovintejat per les caravanes reials de moneda que marxaven cap a Itàlia per pagar les guerres de la Corona Imperial. Agramunt, Tàrraga, Ciutadilla, Guimerà, Verdú, Castellserà, Belianes o Rocallaura foren alguns dels principals centres d'aquest terreny adobat al bandolerisme que imperà a l'Urgell dels segles XVI i XVII.

CAMINS DE BANDOLERS A L'URGELL

LA RUTA DELS BANDOLERS

Rutes circulars de recorreguts amb vehicles.

Bandolers del Sió i dels Plans

De Tornabous a el Tarròs, la Fuliola, Boldú, Castellserà, Agramunt, Puigverd d'Agramunt, Ossó de Sió, Santa Maria de Montmagastrell i Tornabous, amb braçals cap a Les Puelles, Donzell d'Urgell, Montclar d'Urgell i Montfalcó.

Els Senyors Bandolers

De Tàrraga a Verdú, Mas de l'Estadella, Preixana, Bellpuig, Vilagrassa, Altet, Talladell i Tàrraga.

Del Tallat al Corb, serra de bandolers

De Ciutadilla a Nalec, Rocallaura, el Santuari del Tallat, Montblanquet, els Omells de na Gaia, Vallbona de les Monges, Maldà, Belianes, la Sinoga, Sant Martí de Maldà, el Vilet, Rocafort i Guimerà.

Rutes a Peu i amb BTT

*4 Bandolers del Sió i dels Plans

Tram 1:
De Tàrraga a Castellserà

Tram 2:
De Castellserà a Agramunt

Tram 3:
D'Agramunt a Montclar

Tram 4:
D'Agramunt a Bellver d'Ossó

Tram 5:
De Bellver d'Ossó a Tàrraga

*5 Del Tallat al Corb, serra de bandolers

Tram 6:
De Tàrraga a Ciutadilla

Tram 7:
De Ciutadilla a Vallbona de les Monges

Tram 8:
De Vallbona de les Monges a Belianes

Tram 9:
De Belianes a Vilagrassa

*6 Batlla de les Jurisdiccions

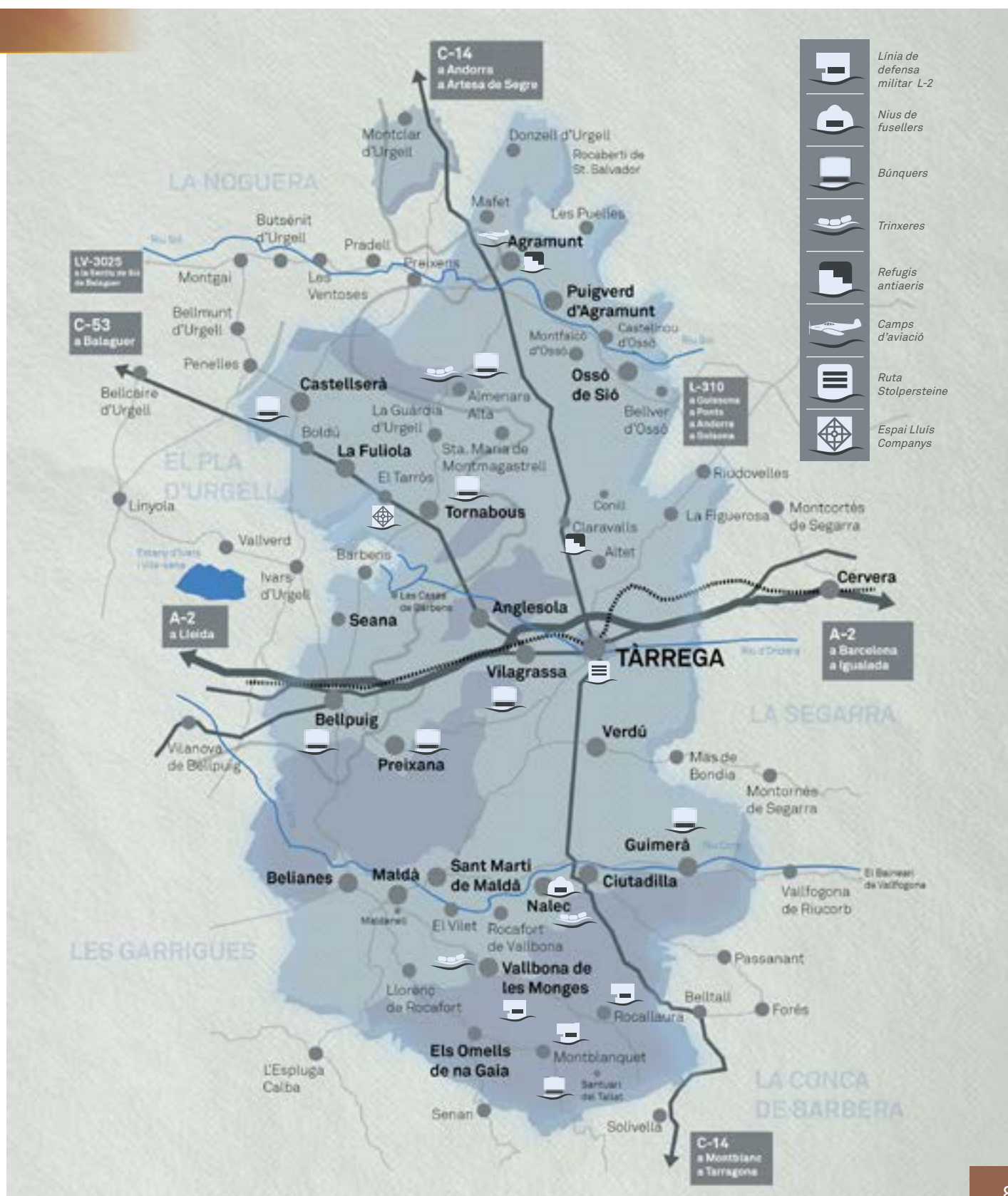
Tram 10:
De Tàrraga a Tàrraga

*7 La Ruta de la Moneda

Tram 11:
De Tàrraga a la Corbella

LOCALITZACIÓ DELS RECURSOS DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA DE L'URGELL

VISITES GUIADES, MUSEUS I ESPAIS VISITABLES

Casa dels Àngels
de Castellsèr

Oficina de Turisme, tel. 973 391 089
Ajuntament, tel. 973 390 057
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

*Visites guiades concertades pel nucli antic amb
la possibilitat de combinar diferents espais.*

AGRAMUNT

► ESSLÉSIA DE STA. MARIA

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► REFUGI ANTIAERI

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► ESPAI GUINOVART

Tel. 973 390 904
info@espaiguinovart.cat
www.espaiguinovart.cat

► LO PARDAL, FUNDACIÓ GUILLEM VILADOT

Tel. 973 390 718
fundacioviladot@gmail.com
www.lopardal.com

► **MUSEU DEL TORRÓ I
DE LA XOCOLATA**

Tel. 973 390 607
museu@vicens.com
www.vicens.com

► **PARC RIELLA**

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► **POU DE GEL**

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► **VESTITS MEDIEVALS**

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► **CISTERNA DEL CONVENT**

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

► **CAMP D'AVIACIÓ I REFUGI
DELS SALATS**

Tel. 973 391 089
turisme@agramunt.cat
www.agramunt.cat

ANGLESOLA

Ajuntament, tel. 973 308 006
ajuntament@anglesola.cat
www.anglesola.cat
Visites guiades concertades.

► ESPAI DEL CARRO

► CASA MUSEU
CAL GASSOL

BELIANES

Ajuntament, tel. 973 330 139
ajuntament@belianes.cat
www.belianes.cat
Visites guiades concertades.

► ANTIC MOLÍ D'OLI
MAURICI MASSOT

► ECOMUSEU
DE LA VIDA RURAL

► LA FONOTECA

► LA BIBLIOTECA

BELLPUIG

Oficina de Turisme, tel. 973 320 536

Ajuntament, tel. 973 320 408

oficinaturisme@bellpuig.cat

promocio@bellpuig.cat

www.bellpuig.cat

*Visites guiades concertades pel nucli antic
amb la possibilitat de combinar diferents espais.*

► MAUSOLEU DE RAMON FOLCH DE CARDONA

Tel. 973 320 408 i 973 320 536

promocio@bellpuig.cat

www.bellpuig.cat

► CONVENT DE SANT BARTOMEU

Tel. 973 320 292

bellpuig.cultura@gencat.cat

[http://patrimoni.gencat.cat/ca/coleccio/
convent-de-sant-bartomeu](http://patrimoni.gencat.cat/ca/coleccio/convent-de-sant-bartomeu)

CASTELLSERÀ

Ajuntament, tel. 973 610 005

ajuntament@castellsera.cat

www.castellsera.cat

► LA PANERA

► LA CASA DELS ÀNGELS

Casa museu del Mag Lari

CIUTADILLA

Ajuntament, tel. 973 303 010
ajuntament@ciutadilla.cat

www.ciutadilla.cat

Visites guiades concertades pel nucli antic.

► EL CASTELL

► CASA VALLS

GUIMERÀ

Ajuntament, tel. 973 303 038

Sebastià, tel. 659 090 413

Albert, tel. 636 970 056

ajuntament@guimera.cat

www.guimera.cat

Visites guiades concertades pel nucli antic.

► MUSEU
LA CORT DEL BATLLE

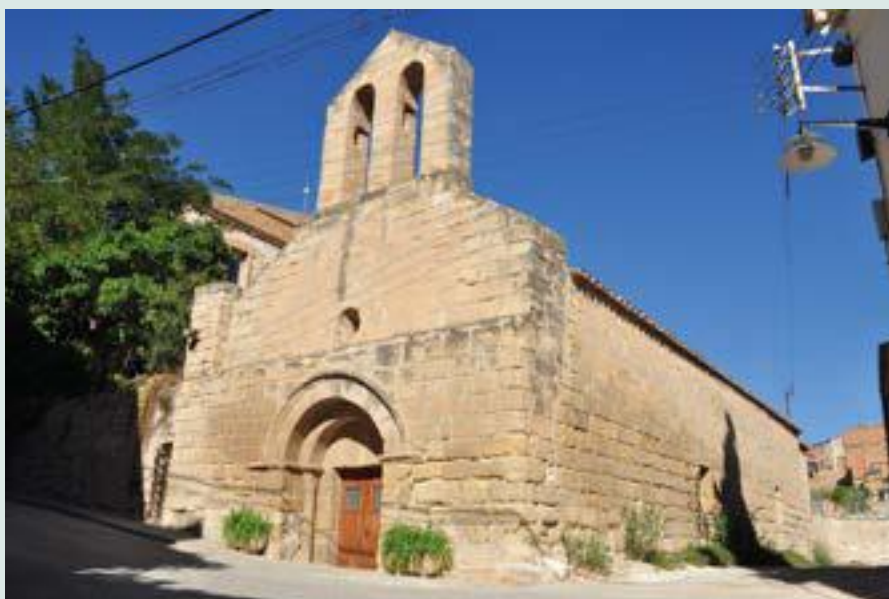

► MUSEU D'ART MATERN
MAGDA SANRAMA

MALDÀ

Ajuntament, tel. 973 330 045
ajuntament@malda.cat
www.malda.cat

► **ESGLÉSIA DE ST. PERE**

► **ESGLÉSIA
DE STA. MARIA**

MONTCLAR D' URGELL

Tel. 973 402 045
info@castellsdelleida.com
www.castelldemontclar.com
Visites guiades concertades.

► CASTELL DE MONTCLAR

ELS OMELLS DE NA GAIA

Ajuntament, tel. 973 330 235
ajuntament@omellsdenagaia.cat
www.omellsdenagaia.cat

TÀRREGA

Punt d'informació, la botiga
del museu, tel. 973 312 960
infocultura@tarrega.cat
www.tarrega.cat

*Visites guiades concertades pel nucli
antic amb la possibilitat de combinar
diferents espais.*

► VISITA GENERAL A LA CIUTAT

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
*Visites guiades concertades a través del
Museu Comarcal de l'Urgell.*

► MUSEU COMARCAL DE L'URGELL

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.museutarrega.cat
Visites guiades concertades.

► RUTA AL CALL JUEU

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.museutarrega.cat
*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opuscle gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► RUTA POU DE GEL I ADOBERIA

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.museutarrega.cat
*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opuscle gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► RUTA DEL MODERNISME

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.museutarrega.cat
*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opuscle gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► VISITA AL PARC DE SANT ELOI

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.amicsarbre.cat

*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opusclet gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► RUTA DEL MECANOSCRIT DEL SEGON ORIGIN - RUTA PEDROLO

Tel. 973 310 731
cultura@tarrega.cat
www.tarrega.cat

*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opusclet gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► RUTA STOLPERSTEINE DE TÀRREGA

Tel. 973 312 960
info@museutarrega.cat
www.museutarrega.cat

*Es pot fer de manera gratuïta
autònoma amb l'opusclet gratuït,
o guiada amb reserva prèvia.*

► MUSEU DE LA MECANITZACIÓ AGRÀRIA CAL TREPAT

Tel. 973 311 616
informacio@museutrepacat.cat
www.museutrepacat.cat
Visites guiades concertades.

► **RUTA INDUSTRIAL**

Tel. 973 311 616
informacio@museutrepapat.cat
www.museutrepapat.cat
Visites guiades concertades.

► **ESGLÉSIA PARROQUIAL DE
STA. MARIA DE L'ALBA**

Tel. 973 310 377
parroquiatarrega@hotmail.com

► **GERART GALLERY**

Tel. 636 664 663
director@gerartgallery.art
www.sites.google.com/view/gerartgallery

► **SALA MARSÀ**

Tel. 973 312 960
infocultura@tarrega.cat
www.culturatarrega.cat

► **MAS DE COLOM**

Tel. 660 134 075
info@masdecolom.com
www.masdecolom.com
Visites guiades concertades.

EL TARRÒS

ESPAI LLUÍS COMPANYYS

Tel. 973 570 233

info@espaicompanyys.cat

www.espaicompanyys.cat

Visites guiades concertades.

TORNABOUS

CIUTAT IBÈRICA DEL MOLÍ D'ESPÍGOL

Tel. 977 638 556

reservesmonuments.acdpc@gencat.cat

[http://patrimoni.gencat.cat/ca/coleccio/](http://patrimoni.gencat.cat/ca/coleccio/moli-despigol)

[moli-despigol](http://patrimoni.gencat.cat/ca/coleccio/moli-despigol)

Visites guiades concertades.

VALLBONA DE LES MONGES

Oficina de Turisme, tel. 973 982 500
turisme@vallbonadelesmonges.cat
www.viuvallbona.cat

► MONESTIR DE STA. M. DE VALLBONA

Tel. 973 330 266
vallbona@monestirvallbona.cat
www.monestirvallbona.cat
Visites guiades concertades.

► ESPAI MUSEÍSTIC DEL CINEMA COL·LECCIÓ JOSEP M. QUERALTÓ

Oficina de Turisme, tel. 973 982 500
turisme@vallbonadelesmonges.cat
www.viuvallbona.cat
Visites guiades concertades.

► ESPAI MALDANELL

Oficina de Turisme, tel. 973 982 500
turisme@vallbonadelesmonges.cat
www.viuvallbona.cat
Visites guiades concertades.

► ESPAI MONTESQUIU

Oficina de Turisme, tel. 973 982 500
turisme@vallbonadelesmonges.cat
www.viuvallbona.cat
Visites guiades concertades.

VERDÚ

Oficina de Turisme, tel. 973 347 216
turisme@verdu.cat
www.verdu.cat
Visites guiades concertades.

► VISITA AL NUCLI MEDIEVAL

► PUJADA A LA TORRE
DEL CASTELL

► MUSEU D'ARQUEOLOGIA
RAMON BOLEDA

► POBLAT IBÈRIC DELS
ESTINCLELLS

► ESPAI DE LA CERÀMICA
NEGRA CAL BERLÍ

► RUTA DELS MURALS
Visita lliure.

VILAGRASSA

Oficina de Turisme,
tel. 973 311 162
ajuntament@vilagrassa.cat
www.vilagrassa.cat
Visites guiades concertades.

EL VILET

Ajuntament, tel. 973 330 111,
R. Cortada, tel. 973 531 960
J. Rubió tel. 678 59 08 93
ajuntament@santmartiriucorb.cat
www.santmartiriucorb.cat
Visites guiades concertades.

GUIES DE NATURA PER LA COMARCA

► GUIA DE NATURA RURALEJANT

 Tel. 656 161 125
ruralejant@gmail.com

► GUIA DE NATURA PONENT TREK

 Tel. 635 592 474
amoragues@hotmail.com

► GUIA RAMON BURGUÉS
CATALANA TRAIL

 Tel. 684 22 13 15
ramon@catalantrails.com

► GUIA BOIRA EXPERIENCE

 Tel. 657 472 345
boiraexperience@boiraexperience.com

► GUIA ELI RIUS

 Tel. 682 687 759
viatgestarrega@gmail.com

OFICINA COMARCAL DE TURISME DE L' URGELL

C. d' Agoders, 16 - 25300 TÀRREGA
Tel. 973 500 707
turisme@urgell.cat
www.turismeurgell.cat

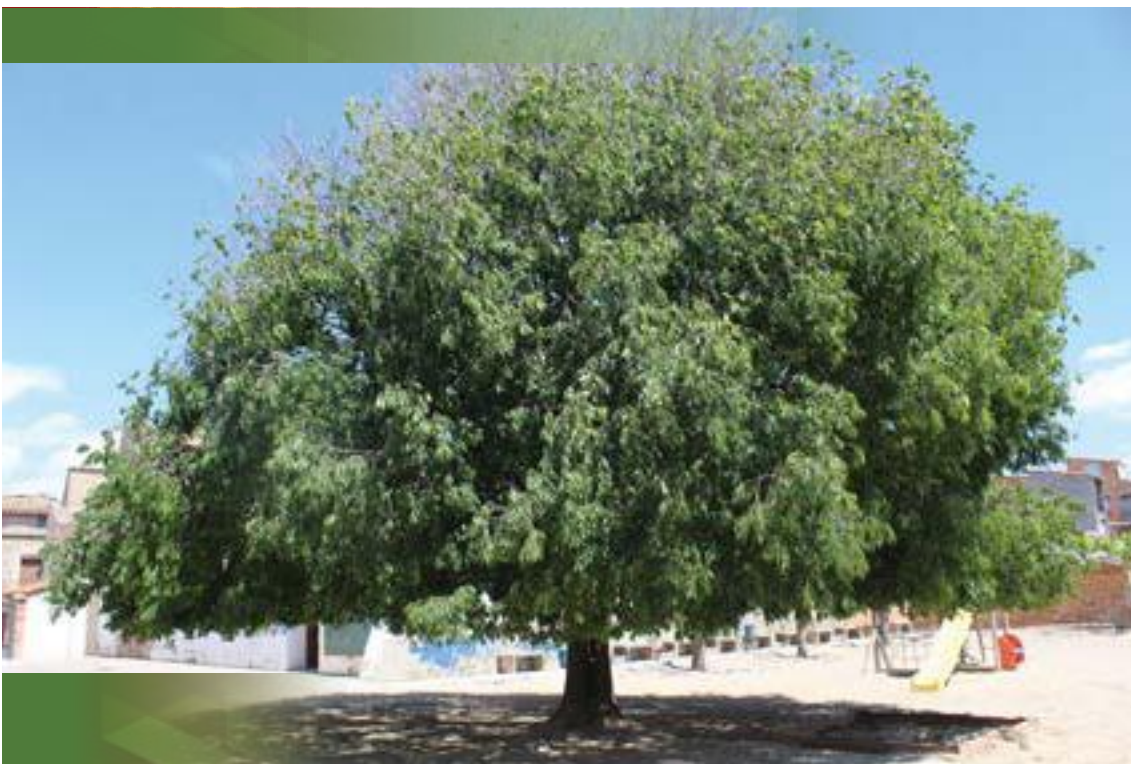
ARBRES EMBLEMÀTICS DE L'URGELL

Bellpuig

Tornabous

Sant Martí
de Maldà

L'Urgell,

turisme sostenible i compromès!

Fons fotogràfic

Consell Comarcal de l'Urgell

Ajuntaments de l'Urgell

Andreu Serés, Miquel Torres, Pep Companys, Jaume Font Queraltó,
Jaume Ramon Solé, Jordi Barri, Espai Lluís Companys,
Museu J. Trepà i altres col·laboradors de la comarca.

@lluistarrega @valldelcorb @maglari @_lopalou
@sala_ester @guimera.info @gerart_gallery_tarrega
@estimoguimera @ruralejant @milghauss

L'URGELL

T U R I S M E

@turismeurgell

www.turismeurgell.cat

CONSELL COMARCAL DE L'URGELL

